

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
В.Н. КАРАЗІНА
СОЦІОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ**

Кафедра прикладної соціології та соціальних комунікацій

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи
на тему

**«РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРИ
СКАСУВАННЯ»**

Виконала: студентка 4 курсу групи ЗСМК-42
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
спеціальності 061 Журналістика
Шрам К. В.

Керівник: Субота М. М

Рецензент:

Харків – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ.....	6
1.1 Феномен культури скасування: сутність, ознаки та механізми дії.....	6
1.2 Ключові характеристики культури скасування.....	10
1.3 Відповідальність на противагу репресивності: дилема моралі.....	14
1.4 Культура скасування в контексті цифрового громадянства.....	19
1.5 Взаємозв'язок культури скасування з феноменом онлайн-шеймінгу та токсичності.....	21
Висновки до розділу 1.....	26
РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА.....	28
2.1 Інтерпретація культури відміни в контексті концепції спіралі мовчання Елізабет Ноель-Нойман.....	28
2.2 Аналіз культури скасування та підсилення медійного тиску в контексті концепції гучної меншості Альберта Гіршмана	31
2.3 Культура відміни: між домінуючим мовчанням і медійним тиском.....	32
Висновки до розділу 2.....	35
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ КЕЙСІВ ПРОЯВУ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ.....	37
3.1 Аналіз міжнародного кейсу: скасування Кейт-Елізабет Рассел.....	37
3.2 Комерційний кейс: бренд Victoria's Secret під тиском культури скасування.....	41
3.3 Український контекст: Аліна Паш як об'єкт цифрового громадського осуду.....	44
Висновки до розділу 3.....	46
ВИСНОВКИ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50
ДОДАТКИ.....	52

ВСТУП

Сучасний світ визначається високим рівнем розвитку цифрових технологій. Вони мають вплив майже над всіма сферами людської взаємодії. Проблема публічного осуду і ймовірності бути «скасованим» суспільством постає реальною проблемою. Реакція окремих груп суспільства, у відповідь на порушення окремими індивідами чи компаніями етичних норм, які домінують серед суспільства, на сьогодні є одним з найвідчутніших феноменів. Культура скасування є сучасним проявом соціального бунту і протестів, яка спрямована на захист рівності, інклюзивності й справедливості. Проте, в детальному аналізі воно демонструє суперечливість прагненню відповідальності та небезпекою репресивності.

Враховуючи це, актуальність аналізу феномену культури відміни зумовлена виходом суспільного осуду за межі соціальних мереж, і впливу на професійну, громадську та міжособистісну комунікацію. Вивчення культури відміни в межах медіакомунікацій і зв'язків з громадськістю є доцільним, позаяк медіа має безпосередній вплив як на формування громадської думки, так і на подальші дії, які аудиторія робить у відповідь над впливом отриманої інформації. Через те, що модель соціального контролю побудована на ініціативі зі сторони суспільства, у цьому контексті дослідження дозволяє глибше зрозуміти трансформації феномену, цифрової етики та громадянської участі.

Відповідно відносної новизни феномену культури відміни, ступінь наукового дослідження теми є доволі неоднорідним, однак теоретичною основою цієї роботи є підходи і концепції провідних зарубіжних дослідників, зокрема: З. Папахаріссі, Д. Гайт, Е. Ноель-Нойман, Е. Нг, А. Гіршман, Касс Санстейн, А. Марі Браун, М. Фуко, Г. Арентс.

Об'єктом виступає феномен культури скасування як форма соціального реагування у цифровому середовищі.

Предметом дослідження є соціальні медіа як простір для реалізації комунікацій з публічного морального осуду.

Метою роботи є комплексне осмислення феномену культури скасування з урахуванням його історичної еволюції, механізмів дії в середовищі соціальних медіа та впливу на комунікативні практики сучасності, як соціального, морального та медійного явища.

Завдання дослідження:

1. Охарактеризувати сутність, історичні витоки та основні положення культури скасування.
2. Проаналізувати ключові концепти, що безпосередньо пов'язані з феноменом (спіраль мовчання, гучна меншість, цифровий трибунал тощо).
3. Дослідити етичні дилеми, пов'язані з правом на вибачення, реабілітацію, а також межі публічного осуду.
4. Розглянути роль культури скасування у формуванні цифрової ідентичності та трансформації масового залучення суспільства.
5. Проаналізувати практичні кейси як прояви складних етичних і комунікативних викликів, характерних для цифрової взаємодії в сучасному суспільстві.

Методи, що застосовувалися під час виконання цього дослідження, були обрані відповідно до поставлених завдань і логіки розкриття теми. На етапі теоретичної розробки ключовим інструментом став глибокий аналіз наукової літератури, який дозволив сформувати обґрунтована теоретична база для подальшої емпіричної роботи. Емпіричну частину дослідження реалізовано за допомогою методу кейс-стаді. На основі теоретичних моделей, що лежать в основі нашої методологічної стратегії, було проаналізовано практичні типові приклади прояву культури скасування в соціальних медіа. Це дало змогу структуровано й багаторівнево осмислити актуальні медіапроцеси, пов'язані з культурою скасування.

Наукова новизна вивчення культури скасування полягає в тому, що цей феномен є новим і недостатньо дослідженим, але вже чинить суттєвий вплив на суспільні процеси, зокрема на уявлення про публічну відповідальність, мораль, межі свободи слова і цифровий контроль, що робить його актуальним об'єктом міждисциплінарного аналізу в контексті соціології, медіадосліджень, етики, права та психології.

Теоретична та практична значущість дослідження полягає в тому, що воно дозволяє краще зрозуміти, як культура скасування впливає на медіа та суспільство, використовуючи теорії спіралі мовчання та гучної меншості. Це дослідження допомагає проаналізувати, як соціальний тиск у цифровому середовищі може призвести до самоцензури, створюючи умови для формування панівних думок, і як невеликі групи, хоч і малі за чисельністю, але об'єднані емоційними і етичними чинниками, можуть чинити значний вплив на публічну дискусію, змінюючи соціальні норми. Практичне застосування цього дослідження допомагає розробити рекомендації для поліпшення медіа-культури та підтримки здорового онлайн-спілкування.

Структура дипломної роботи складається з наступних елементів: вступу, трьох розділів, поділених на підрозділи, висновків до них, загального висновку, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи складає – 57 сторінок (основний зміст – 49 сторінок, список використаних джерел – 2 сторінки, додатки – 3 сторінки). Список використаних джерел містить 22 найменування.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ

1.1 Феномен культури скасування: сутність, ознаки та механізми дії

Культура скасування – це складне і багаторівневе явище, що охоплює процеси суспільного осуду, бойкоту чи втрати підтримки щодо осіб або інституцій, які порушили певні моральні чи етичні норми. Її суть полягає не лише у вербальній критиці, а у конкретних діях, що мають на меті змінити поведінку об'єкта скасування або повністю відсторонити його від публічного чи професійного життя. Це поняття стало особливо впізнаваним із розвитком цифрових технологій і соціальних мереж, де критика набуває швидкості та масовості [1]. У межах такого явища індивіди можуть стикатися з бойкотами, публічним осудом, виключенням із професійної спільноти або втратами соціального капіталу. Скасування часто відображає протест проти дискримінаційних, образливих або шкідливих дій, що суперечать суспільним очікуванням і стандартам. При цьому суть феномену полягає не лише в осудженні, а й у відмові від подальшої підтримки.

Попри відносно недавнє формулювання терміну «культури скасування», сама практика соціального виключення має глибоке історичне підґрунтя. У різні епохи суспільство застосовувало різного роду санкції проти індивідів, котрі порушували домінантні норми, що загрожувало стабільності суспільного порядку. До прикладу, антирабовласницькі рухи (XVII–XVIII ст.) стали одним з перших прикладів масштабного суспільного протистояння неетичній практиці. Вони змінювали суспільні уявлення про мораль, справедливість і людську гідність. Суфражистський рух (XIX ст.) в свою чергу став початком скасування патріархального ладу, що обмежував права жінок. У цьому випадку кенселінгу підлягали закони, неактуальні форми існування інституцій й культурні стереотипи. Формування уявлення

про расову справедливість, відмову від дискримінаційних практик і стереотипів закликали рухи за громадянські права (XIX–XX ст.). Ці рухи не є прикладом скасування у вузькому розумінні сучасного терміну, проте вони створили моральну основу та суспільну практику боротьби із несправедливістю, яка пізніше еволюціонувала у феномен культури відміни. Ці події демонструють, що суспільне покарання завжди існувало як інструмент регулювання окремої поведінки індивідів до загальносуспільних норм. Тому, це стало прикладами політичного скасування на рівні державної політики.

У 1980-1990-х роках із поширенням телебачення, культура суспільного присоромлення здобула візуальну форму, а публічні вибачення стали частиною медійної практики. Водночас монополія на доступ до масової аудиторії належала традиційним ЗМІ, що обмежувало коло тих, хто мав можливість ініціювати публічну дискусію. Тому, з приходом цифрових платформ, ця ситуація докорінно змінилася. Соціальні мережі надали кожному користувачу інструменти для публічного висловлення позиції. Протест чи бойкот стали доступними не лише активістам, а й пересічним користувачам [2].

Поняття «культури відміни» увійшло до публічного вжитку приблизно з 2015-2016 років, – спочатку як жартівливе означення втрати довіри до когось у спільнотах американського Twitter і використовувалося з гумористичним чи саркастичним підтекстом щодо осіб, які порушили певні моральні норми. У цьому варіанті «скасування» не мало серйозних наслідків – йшлося радше про емоційну дистанцію, ніж про реальний суспільний тиск. Проте з поширенням цього явища у масовій культурі, його значення стало значно більш ідеологізованим та політизованим, перетворилося на інструмент культурної критики, що набув глибшого ідеологічного змісту [1].

Особливо помітним це стало після масових протестів, викликаних вбивством Джорджа Флойда у 2020 році, коли «відміна» перетворилася на форму боротьби проти системних несправедливостей і расової дискримінації.

У цифровому середовищі культура відміни почала виступати як нова форма колективної соціальної дії, а завдяки соціальним мережам навіть локальні реакції можуть набути вірусного ефекту. Це призводить до значущих наслідків для тих, кого «скасовують»: втрата репутації, професійних можливостей, публічної підтримки.

Відмінність сучасного скасування полягає в зміні форми: тепер замість фізичної ізоляції чи офіційного засудження домінує миттєва, публічна реакція у цифровому середовищі, яка може як сприяти суспільному прогресу, так і бути деструктивною [3]. Цифрові платформи, зокрема соціальні мережі, радикально трансформували динаміку публічного осуду. Значна увага до феномену культури скасування виникла саме завдяки тому, що кожен користувач отримав інструменти впливу: від коментарів до ініціатив масового бойкоту. Поява нової форми цифрової солідарності, злагожені дії задля припинення підтримки чи співпраці з тими, хто порушує загальноприйняті моральні орієнтири, створила передумови для формування масових рухів [1]. У цьому контексті культура скасування постає як своєрідна модель соціальної відповідальності, яка балансує між прагненням до справедливості та небезпекою перетворення феномену на механізм соціального тиску.

В той час, як Андрієн Марі Браун прихильниця культури скасування стверджує, що така практика є способом суспільного регулювання, який може компенсувати недовіру офіційних механізмів покарання та сприяти реальним змінам, інші дослідники зазначають, що це, в свою чергу, відкриває можливості зловживання феноменом в політичних або персональних цілях. Тоді, «скасування» працюватиме не на благо спільноти, а на маргіналізацію певних суспільних груп [4].

Ключовою характеристикою культури скасування є її масштабність та інтенсивність. На відміну від приватного осуду або індивідуальної критики, культура відміни є публічним актом колективного осудження, що набирає обертів у соціальних мережах. Це явище не обмежується моральним

обуренням, а призводить до реальних наслідків для об'єкта критики: втрати роботи, професійної репутації, можливостей для кар'єрного розвитку або навіть доступу до соціального життя. Зазвичай ці процеси супроводжуються емоційними і швидкими діями та висновками, які майже не залишають простору для зваженої дискусії чи вибачення [3].

Ще однією рисою є нерівномірність наслідків скасування. Тоді як деякі публічні особи мають ресурси, щоб протистояти хвилі скасування, для інших вона може стати руйнівною: як психологічно, так і соціально. Відсутність чітких правил або критеріїв культури відміни робить це явище суб'єктивним і залежним від поточної суспільної чутливості. Часто культура скасування супроводжується трансформацією індивіда, який вчинив помилку, в об'єкт непропорційної суспільної реакції. Через це тривалий осуд позбавляє його можливості реабілітації чи переосмислення власних дій. У такому контексті культура скасування втрачає виховний характер і перетворюється на форму публічного вироку. Варто також чітко відмежовувати скасування від осуду. Останній може бути ситуативним, непублічним або не мати суттєвих наслідків для об'єкта критики [3].

У той час як культура скасування передбачає системну, масову реакцію, спрямовану на реальне виключення. Це робить скасування потужним соціальним інструментом, який здатен як виправити несправедливість, так і відтворити нові форми репресивності. Культура скасування функціонує як механізм колективної реакції на ті прояви культури або поведінки, які більше не відповідають домінантним соціальним нормам.

Об'єктами культури відміни можуть стати як окремі люди, так і культурні або історичні явища: митці, актори, письменники, бренди, політичні фігури, а також мистецтво чи символічні елементи, такі як пам'ятники чи логотипи. У культурному вимірі це також стосується перегляду дитячої літератури чи фільмів, як-от критика мультфільмів Disney за расові або гендерні стереотипи [4].

Таким чином, об'єкт скасування – це все, що може бути інтерпретовано як несумісне з сучасними уявленнями про рівність, толерантність та етичність.

Суб'єктами культури відміни виступають активні учасники суспільного дискурсу: громадські активісти, журналісти, блогери, лідери думок, а також звичайні користувачі соціальних мереж, які беруть участь у масових кампаніях проти певних осіб або явищ. У цьому процесі важливу роль відіграють цифрові платформи, що посилюють голоси активістів і дозволяють швидко мобілізувати масову підтримку або опір. Серед організованих суб'єктів культури відміни можуть бути і правозахисні організації, що виступають за інклюзивність і соціальну справедливість, і окремі інтернет-спільноти, що діють радикально або анонімно [5].

Конфлікт культури скасування полягає у зіткненні цінностей: з одного боку, є прагнення до більш справедливого та інклюзивного суспільства, а з іншого – побоювання щодо надмірного тиску, цензури, обмеження свободи висловлювання чи навіть зловживання соціальними механізмами осуду. Часто скасування інтерпретується критиками як непропорційна відповідь на помилки, що не враховує контекст чи право на виправлення [3].

1.2 Ключові характеристики культури скасування

Завдяки можливостям соціальних медіа швидко мобілізувати великі спільноти для обговорення етично важливих подій, в чому допомагає алгоритмічність будь-якої соціальної платформи, у цифрову епоху культура скасування набула особливої динаміки. Така масовість реакції, на відміну від традиційних форм протестів або бойкотів, не вимагає тривалого планування, або ж не є формою, якою має керувати єдиний координаційний центр. Враховуючи це, будь-яка людина, що має бажання висвітлити певні події або вступити в дискусію, має таку змогу. Тому, зазвичай, достатньо лише одного

публічного поста, щоб викликати у суспільства емоції, та у викликати резонанс. Саме емоційна залученість користувачів провокує реакцію, у вигляді осуду або скасування. Вона поєднується з високими показниками алгоритмів соціальних мереж, які охоче забезпечують стрімке поширення контенту [6].

У цьому контексті ключовим стають дослідження, які вивчають емоційність і залученість окремих груп суспільства, на тригерні або вразливі теми. Одним з таких дослідниць стала Зізі Папахаріссі, яка вивчала у своїй книзі поняття, які визначають мережеві спільноти, що об'єднуються навколо певного емоційного сигналу. Також її вивчення стосувалася емоційно-заряджених груп, чия реакція часто випереджає раціональне осмислення подій. Вона зауважила, що ця форма реакції є спонтанною і колективною. Процес реакції відбувається таким чином, що він не передбачає жодних втручань зі сторони інституційних організацій.

Відтак, культура скасування часто втілює акт публічного вироку, бо він відбувається без участі офіційних структур, а не просто репрезентує моральну позицію домінуючої спільноти. Це, в свою чергу, спричиняє феномен «цифрового трибуналу». Його концепція засвідчує про домінування емоційності над критичним аналізом. Тому, найчастіше, об'єкти осуду є позбавленими можливості надати власну версію подій аби захистити себе.

Позаяк одним з характерних ознак культури відміни є швидка та радикальна реакція, алгоритми соціальних платформ вдало користується цим, роблячи свої соціальні мережі захопливішими. Таким чином, вони створюють попит до користування ними, через просування тих повідомлень, які викликають у користувачів соціальних мереж сильні емоції. До них відноситься обурення, гнів, сором, тощо [6].

Унаслідок цього, в публічному дискурсі виникають дві діаметрально-протиположні позиції [6]: «винний» або «жертва». Такий радикалізм і бінарність викликає ускладнення в спробі побачити ширший контекст, нюанси або мотиви дій індивіда, яку скасовано. Унаслідок цього, в таких

інформаційних умовах, лише розвивається концепція «ехо-камер». Вона заохочує лише зручні для індивіда точки зору та судження, не робить основний упор на критичне мислення, а тому будь-яка емпатія, сумнів та інакшість буде маргіналізуватися [7].

Часто, коли уповноваженні горизонтальні гілки влади, такі як суди, медіа або політика, не реагують належним чином на прояв дискримінації, зловживання владою чи гендерне насильство, культура скасування розглядається як інструмент етичної компенсації. Суспільство бере на себе роль моральних арбітрів, постає як форма правосуддя. Скасування в таких умовах, має на меті більш соціальний тиск та вимоги щодо вибачень чи моральних репарацій, а не покарання. Хоч суспільство і намагається відновити справедливість шляхом публічного осуду, водночас ця практика може мати репресивний характер.

Соціальні медіа зробили явище культури відміни масовим, швидким і часто анонімним, що і підсилює ефект суспільного тиску. Особа, яку обвинувачують в неетичних діях або висловлюваннях, репрезентується суспільством як один помилковий вчинок, і просто ігнорує її історію мотивацію чи подальші дії. І в таких випадках культура скасування втрачає свою етичну складову. Вона перетворюється на форму соціального виключення або, навіть, цифрового вигнання. Повернення до публічного простору стає майже неможливим, оскільки соціальні медіа не надають можливостей до реабілітації, через фіксацію слідів минулих помилок. Це породжує нову етичну проблему: неможливість індивіда бути прощеним у публічному полі. Звідси і постає питання про те, хто має право визначати, коли покарання буде «достатнім».

Розмитість відповідальності в умовах децентралізованої комунікації є ще однією характеристикою культури скасування. У класичних системах правосуддя переважає інституційна відповідальність і механізми апеляції. У цифровому ж середовищі існує моральний тиск, який часто здійснюється

анонімно, масово і без чітких меж. Тому учасники процесу не завжди усвідомлюють власну відповідальність за наслідки колективного осуду.

За спостереженням Ганни Арендт, яка вивчала банальність зла [8], масові дії, що здаються морально виправданими, можуть насправді призвести до дегуманізації людини, навіть коли окремі виконавці не мають злого умислу в кожному окремому випадку. Позаяк цифрова культура змінює саму логіку пам'яті: інтернет не забуває, то будь-який скандал фіксується в «публічному архіві». Це створює постійний тиск на об'єкта скасування, навіть, якщо він публічно вибачився або визнав свою провину. Відтак це створює нову форму соціального контролю, а в ній домінантною є бажання до безперервного контролю і само цензури [8].

Так у 1975р. Мішелем Фуко була запропонована концепція трансформації механізмів контролю в сучасному суспільстві. У своїй праці він доводив, що традиційні методи покарання, з часом, були витиснені новими формами влади. Вони діють непомітно через регуляцію публічної поведінки [9]. В своєму дослідженні він використовує концепцію, яка була сконструйована Джеремі Бентамом [10].

Сенс цієї концепції заключається в так званому паноптикумі. Це модель в'язниці, в якій сидять в'язні, які ніколи не знають, коли саме за ними спостерігають. Саме це змушує ув'язнених дотримуватися встановлених норм, навіть без видимого тиску [10]. Цю концепцію Фуко використовує як метафору і виявляє можливість створення ситуації, коли влада, не у вигляді суду, або інституційних практик, а саме окремих осіб або груп може реалізуватися через внутрішній нагляд індивіда над самим собою [9].

Якщо цю концепцію перевести в площину цифрової епохи, вона набуває нового звучання в межах явища, відомого як культура скасування. На сьогодні, соціальні платформи є простором, де особа постійно перебуває під пильним наглядом онлайн-спільноти. Будь-які її висловлювання або дія, яка з'являється в межах цифрового середовища може потенційно фіксуватися, розповсюджуватися та оцінюватися іншими. У такому

середовищі вже не є потрібною централізована структура влади чи органи контролю, бо сам механізм публічності вже формує атмосферу постійної напруженості.

Це функціонує і в цифровому просторі і виступає в ролі нового регулятора поведінки. Побоювання осуду або виключення з онлайн-спільнот, спонукає людей модифікувати свої думки, а також уникати складних і контroversійних тем. Інформаційне середовище, яке ґрунтується на негласному спостереженні, виконує дисциплінарну функцію без прямого на то примусу. У новій формі соціального контролю, яка, відповідно, до панівних культурних дискурсів змінюється, індивіду нав'язується очікувані моделі поведінки. При цьому будь-яке відхилення від, так званої, норми може піддатися публічному засудженню, незалежно від контексту або його наміру. Відновлення репутації в таких випадках стає майже недосяжним, позаяк цифрові сліди зберігаються тривалий час і продовжують впливати на соціальне сприйняття особи. Тому, використовуючи цю концепцію, де контроль реалізується через загальне відчуття пильності, та через страх перед соціальними вигнанням, культура скасування можна розглядати як специфічний механізм новітньої влади, де контроль може реалізуватися будь-якою особою або соціальною групою [9].

1.3 Відповідальність на противагу репресивності: дилема моралі

У дискусіях довкола культури скасування все частіше порушується питання щодо вибачень, внутрішнього переосмислення та можливості повернутися до публічного життя. Каяття, рефлексія та реабілітація – це ті три явища, які формують етичну основу, навколо якої обертається ціла полеміка про доцільність публічного осуду [11]. Культура скасування зазвичай не включає етап морального очищення, та відновлення соціального

статусу. Вона залишає можливість індивіду пройти етапи визнання провини, а також «отримати покарання».

Хоча класичні моделі правосуддя і ґрунтуються на принципах можливості отримання вибачення і очищення своєї репутації в подальшому, в цифровому ж просторі, культура відміни найчастіше працює як не зворотній акт соціального виключення. На відміну від цієї концепції, в якій не передбачена можливість повернутися до соціального діалогу, філософські традиції покаяття розглядається не як формальність, а як глибока моральна трансформація [11].

В той час, як сучасні практики скасування часто зводять вибачення до публічного жесту. Найчастіше, це відбувається у форматі допису в соціальних мережах. Такі акти, здебільшого, попри зовнішню емоційність, оцінюються крізь призму щирості, але в очах цифрової аудиторії вона є майже недосяжною. Як висновок, трансформація моральної поведінки залишається незавершеною, позаяк, навіть найвідвертіше вибачення достатньо часто викликає нову хвилю критики [11].

Тому в цій концепції окремої уваги заслуговує феномен рефлексії. Він означає не просто спробу виправдатися, а й глибоке усвідомлення причин. Ідеальним варіантом є рефлексія, яка супроводжується аналізом соціального контексту та систем нерівності. Спробою до розуміння, через які саме дії або висловлювання певні категорії людей були ображені, або сприйняли це болісно для себе. У цьому контексті культура скасування має стимулювати публічну дискусію про мораль і відповідальність, а також має потенціал перетворитися на інструмент не тільки громадського осуду, а й громадянської освіти. Однак, на практиці, її механізми часто зводяться до наявності страху перед осудом, а не щирого морального вибачення. Що у висновку провокує лише самоцензуру в подальшому [11].

Також це провокує демонстративне мовчання, яке згодом перетворюється на символічне попередження для інших учасників соціального руху, які потенційно можуть стати об'єктами культури

скасування. Такі приклади можуть виконувати функцію «превентивного уроку». Це, в свою чергу, впливає на формування моделей поведінки, а також сприяє зануренню індивідів у спіраль мовчання.

Особливо проблематичним є повернення особи до публічного простору, питання реабілітації в суспільстві. Якщо каяття і рефлексія можуть бути внутрішньо-особистісними процесами, то суспільство має схвалити право на повернення індивіда в простір суспільної довіри. Навіть особа, яка пройшла шлях морального оновлення, залишається викреслена з публічного життя, якщо вона не має такого погодження з боку суспільства. Тому, це заперечує саму можливість виправлення, позаяк перетворює культуру скасування на довічно маркування [11].

Будь-яке висловлювання або дія залишає цифровий слід, який легко актуалізувати під час нових можливих хвиль обурення. Саме тому, у цьому контексті важливу роль відіграє цифрове середовище, бо воно нівелює значення моральної трансформації. Минуле може повертатися, незважаючи на щирі спроби змінитися. З часом вибачення не лише забуваються, а часто стають підставою для повторного осуду. Саме це нівелює вибачення і будь-які зміни, що відбулися з особистістю, яка зазнала скасування. Тому окремі сучасні мислителі закликають до пошуку альтернативи радикальному підходу.

Зокрема, одним з них є американський дослідник Джонатан Гайт. Він наголошує на необхідності створення простору, в який можуть індивіди, яких скасували, повернутися до публічної дискусії. Джонатан Гайт говорить про важливість діалогу з тим, хто був скасований. Він вважає, що для скасованих індивідів має бути розроблене відповідно до причин скасування навчання, та поступове відновлення репутації. Саме така модель не заперечує провини, але визнає цінність морального зростання. Це є важливим, більш ефективним і гуманним, хоча й має ризики [11].

У межах дискусій про культуру скасування дедалі частіше піднімається питання вибачень, внутрішнього переосмислення вчинків і можливості повернення до публічного життя. Три явища каяття, рефлексія та реабілітація

утворюють моральну основу, навколо якої точиться суперечка щодо виправданості публічного осуду. У сучасному цифровому просторі культура скасування здебільшого не включає механізмів морального очищення або відновлення репутації. Вона допускає факт визнання провини, а також певну форму покарання, однак не передбачає подальшої реінтеграції особи у соціум. Традиційні моделі правосуддя передбачають можливість виправлення помилки, каяття та поступового повернення до суспільного життя після покарання. У цифровому ж середовищі культура скасування функціонує як остаточне виключення індивіда з публічного діалогу. Повернення до суспільної взаємодії найчастіше залишається заблокованим. Такий підхід не враховує глибинного морального перетворення, яке може відбутися з особою [11].

У сучасних практиках публічного осуду вибачення часто подається у вигляді короткого звернення в соціальних мережах. Воно сприймається як формальний жест, хоча іноді містить елементи емоційного вираження. Однак аудиторія майже завжди оцінює щирість такого вибачення як недостатню. Навіть у випадках, коли вибачення є глибоко особистим, воно може спровокувати нову хвилю критики. У результаті, процес морального оновлення залишається незавершеним. Цифрова аудиторія рідко визнає право людини на зміни. У цьому контексті варто звернути увагу на феномен рефлексії. Він означає не лише визнання провини, але й усвідомлення причин, які призвели до осуду. Особливо важливою є спроба зрозуміти соціальний контекст, у якому була вимовлена або здійснена дія. Рефлексія також передбачає аналіз структурних чинників, таких як нерівність, дискримінація або історична чутливість певних спільнот. У такому випадку вибачення стає не лише способом врегулювання конфлікту, але й засобом публічного навчання.

Культура скасування, за наявності відповідного підходу, могла б виконувати функцію морального виховання. Вона могла б сприяти осмисленню етичних норм і правил взаємодії. Проте на практиці її механізми

зводяться переважно до формування страху перед публічним осудом. Це створює атмосферу, в якій людина уникає публічних висловлювань не через внутрішнє переосмислення, а через бажання уникнути негативних наслідків.

Така модель комунікації сприяє виникненню демонстративного мовчання. Особи, які побоюються скасування, припиняють публічно висловлюватися або повністю зникають з публічного простору. Подібні випадки стають сигналом для інших учасників цифрового середовища. Вони сприймають це як попередження про те, до яких наслідків може призвести порушення негласних моральних норм. У результаті формується модель поведінки, заснована на самообмеженні. Це веде до зниження рівня відкритості та діалогу в суспільстві. Одним із найбільш складних моментів є питання реабілітації. Навіть якщо особа пройшла внутрішній процес переосмислення, суспільство не завжди визнає її право на повернення до публічного життя. У цьому випадку роль відіграє не лише особисте каяття, а й зовнішнє схвалення. Якщо такого схвалення немає, індивід залишається виключеним. Це суперечить ідеї виправлення як соціально прийнятного процесу. Культура скасування у такому випадку починає функціонувати як механізм довічного виключення. Цифрове середовище посилює цей ефект. Кожна дія залишає цифровий слід, який може бути віднайдений і використаний у майбутньому. Навіть якщо особа змінилася, її минулі дії можуть бути повторно актуалізовані. Це створює ситуацію, в якій минуле постійно повертається. Публічне вибачення втрачає силу, оскільки воно не знімає моральної відповідальності в очах аудиторії, а іноді навіть посилює її [12].

Така ситуація призводить до того, що моральне оновлення особи не має практичного значення в контексті цифрового середовища. Це ставить під сумнів саму можливість особистісного розвитку в умовах публічного тиску. Відсутність механізмів повернення створює атмосферу, в якій скасування є остаточним.

Деякі сучасні дослідники пропонують альтернативи цьому підходу. Зокрема, американський науковець Джонатан Гайт виступає за створення спеціальних умов, за яких скасовані особи могли б повернутися до суспільного діалогу. Він вважає, що у випадках, коли провина була визнана, варто створювати освітні програми, спрямовані на усвідомлення причин помилки. Після цього має бути можливість поетапного повернення до публічного життя [12].

Ця модель визнає факт провини, але також передбачає право на зміну. Вона дозволяє суспільству залишатися критичним, водночас визнаючи важливість морального зростання. Такий підхід є більш гуманним, хоча й пов'язаний із певними ризиками. Однак саме він дає змогу поєднати вимоги етики з ідеєю про розвиток і виправлення.

1.4 Культура скасування в контексті цифрового громадянства

У сучасному цифровому середовищі дедалі частіше постає питання щодо критеріїв морального оцінювання поведінки публічних осіб. Відсутність сталих етичних орієнтирів стала однією з ключових проблем у цьому контексті. Онлайн-простір, а особливо соціальні мережі, які характеризуються надзвичайно швидким поширенням інформації, а також широким охопленням, ускладнюють формування стабільних норм суспільного реагування. Втрачається стале уявлення про спільну систему оцінювання, в умовах, коли моральні норми значною мірою побудовані на культурних, політичних та соціальних чинників в моменті скасування певного індивіду. У результаті, реакція суспільства на конкретні вчинки може виявитися надмірно або навіть безпідставно. Позаяк соціальні мережі не мають єдиного підходу до вивчення меж морально допустимого, це спричиняє поділ етичних оцінок. Хоча, сучасне суспільство часто заявляє про підтримку різноманіття думок, реальні онлайн-дискусії рідко сприяють

глибокому осмисленню складних ситуацій. Моральні судження часто приймаються імпульсивно, що призводить до спрощеного сприйняття подій та нехтування їхнім контекстом. Це відбувається на основі недостатнього володіння інформацією, або за емоційною складовою реакції суспільства [12].

Також, поляризований характер є однією з перешкод етичного осмислення. В цифровому просторі часто протилежні сторони керується несумісними моральними кодексами, тому обговорення суспільно значущих тем, часто відбувається в форматі конфронтації. В таких умовах, певні висловлювання можуть сприйматися, як форма дискримінації, так і прояв свободи самовираження. Таким чином, досягнення загального етичного кодексу ускладнюється моральними судженнями, а саме їхньою варіативністю.

Для осіб, які зазнали скасування, цифрове середовище майже не передбачає механізмів морально реабілітації. Навіть публічне визнання помилок, вибачення, рідко призводять до повернення об'єкта скасування до публічного життя, що є притаманним судовій чи релігійній системам, які існують через інституалізовані форми покарання покаяння та відновлення. У висновку, така цифрова практика не забезпечує можливості трансформації, та позбавляє індивіда право на виправлення [12].

Утім, моральна невизначеність може виступати передумовою переосмислення етичних орієнтирів, а не тільки бути проблемою для цифрового простору. Разом з тим, що цей процес передбачає баланс між емоційністю, раціональним і осмисленням, його не завжди може бути досягнено в умовах інтенсивної цифрової взаємодії. Однак, від того він не стає менш важливою складовою. У зв'язку з цим, цифрова спільнота має нести моральну відповідальність за дії у віртуальному просторі, а не тільки охоплювати технічну обізнаність і мати доступ до активної участі в онлайн-житті.

Культура відміни у цьому контексті набуває значення однієї з форм цифрової громадської активності. Її можна розглядати як спосіб колективної моральної оцінки, яка виходить за межі пасивного споживання інформацію. Також, вона передбачає активну участь у трансформації соціальної реальності. Феномен культури відміни має спільні риси з протестними рухами, оскільки публічний осуд є інструментом впливу на поведінку публічних осіб або організацій. Проте, в цифровому середовищі цей інструмент, завдяки можливостям мобілізації великої кількості користувачів, стає масовим. Скасування як явище є наслідком еволюційних протестних практик. Феномен поєднує моральне реагування та прагнення до суспільних змін. Попри те, що не кожен акт відміни є дійсно свідомим виявом громадської зрілості. Часто такі кампанії можуть базуватися на імпульсивності і поверхневості оцінювання ситуації, і вони часто домінують над раціональністю. Іноді, участь у скасуванні індивіда, зумовлена не думкою про те, що його вчинок або поведінка є некоректною, а зумовлена лише прагненням до самоствердження або публічного визнання, у межах спільноти, яку в моменті він підтримує.

Унаслідок такого тиску з боку спільноти, з'являється бажання до само цензури, страх бути скасованим знижує якість і відкритість суспільного діалогу, позаяк, страх спонукає користувачів уникати складних та суперечливих тем. Але акт відміни може слугувати інструментом боротьби з дискримінацією та упередженнями. Він дає змогу маргіналізованим групам, які часто ігнорувалися традиційними медіа, гучно заявити про власні проблеми.

Варто зауважити, що культура відміни формується переважно в межах окремих спільнот, що і визначає рівень прийнятого самостійно. Відповідно, вона не ґрунтується на універсальних моральних критеріях, що, в свою чергу, створює, як можливість для розвитку соціальної відповідальності, так і містить ризики для надмірного тиску та виключення. Особливу увагу в цьому контексті варто приділяти питанням моральної відповідальності, а саме:

наскільки виправданим є виключення особи без можливості для виправлення або діалогу [12].

1.5 Взаємозв'язок культури скасування з феноменом онлайн-шеймінгу та токсичності

Те, як ми формуємо свої віртуальні образи, поведимося в інтернеті, опосередковано відображає серйозний вплив культури скасування на суспільство. Культура скасування почала змінювати «правила гри», а соціальні мережі стали простором не лише для спілкування, а й для самовираження. Під тиском даного феномену, користувачі часто змушені по-іншому підходити до створення своєї онлайн-ідентичності. Вони знають, що реакція аудиторії може бути жорсткою, тому вони обережніше обирають слова, а також ретельніше стежать за тим, що публікують в соціальних мережах. Будь-яка помилка та невдале висловлювання може зруйнувати довіру, що також позначається на репутації. Через те, що люди відчують потребу відповідати очікуванням групи, навіть в ті моменти, коли їхні власні переконання відрізняються від більшості, або гучної меншості, яка об'єднана емоційними та етичними переконаннями, це може викликати серйозний і психологічний тиск [13].

Ще одним аспектом є зміна взаємодії в цифрових спільнотах. Користувачі можуть звинувачувати один одного у порушеннях моральних норм, а також організовувати кампанії для скасування публічних осіб чи організацій. Тому, культура скасування часто сприяє практиці взаємного і постійного моніторингу за іншими індивідами. Масові реакції на певні події чи публікації, підкріплюються мемами, хештегами, а такі практики, у висновку, змінюють типи взаємодії в інтернет-спільнотах. Також, в мережі змінюються і самі моральні стандарти, вони стають більш жорсткішими та вимогливішими.

Через те, що цифрова ідентичність стала невід'ємною частиною самовираження і само ідентифікації, люди дедалі частіше діляться своїми думками, цінностями і позиціями через дописи та відео на тематику особистих тем. Однак, у добу культури скасування, кожне висловлювання піддається оцінці не лише, з погляду змісту, який є прийнятним у цій чи іншій спільноті, а й з точки зору відповідності моральним критеріям. З огляду на можливу критику, люди і будують свої публічні образи. Через можливість скасування, у висновку виникає страх реакції з боку інших користувачів. Це сприяє тому, що люди дедалі частіше фільтрують власний контент на особистих сторінках, стають обачнішими у висловлюваннях навіть з найближчим оточенням, і надають перевагу безпечним формулюванням. В свою чергу, такий підхід нерідко обмежує свободу думки і самовираження, які диктують конкретні платформи чи анонімні спільноти в соціальних мережах, а користувачі пристосовується до очікувань соціуму та їхніх правил [13].

Таке явище може розколювати спільноти. Між тими, хто має популярні для соціальних мереж, ідеї і тими, хто має альтернативні переконання, виникає різке розмежування. У висновку, цей поділ може формувати цифрові, так би мовити, табори, де відповідність певним нормам – визначає твою приналежність до групи. Цифрова ідентичність, а також її розвиток, більше може залежати від групової підтримки або схвалення. Через це, у соціальних мережах можуть посилюватися бар'єри між користувачами. Повсякденну поведінку в мережі культура скасування теж може докорінно змінювати. Побояючись бути засудженими, люди уникають відкритого обговорення складних тем або суперечливих ідей, і обирають сторону самоцензури. А це, в свою чергу, може призвести до того, що деякі голоси просто зникають з публічного простору. Вони обирають мовчання, так як не впевнені, що їх думки будуть сприйняті позитивно, або хоча б нейтрально. Це створює своєрідний тиск а також робить онлайн середовища менш відкритим до різноманіття позицій [13].

У таких умовах змінюється спосіб взаємодії між користувачами. Все частіше спостерігається явище взаємного контролю, в бажанні ініціювати скасування для того, хто і на їхню думку, переступив моральні межі. Для цього, учасники онлайн-спільнот починають стежити один за одним. Це перетворює цифрові платформи на простір напруги де панує атмосфера недовіри та очікування помилки. Кожна заява може мати серйозні наслідки, позаяк культура скасування суттєво впливає на репутацію в онлайн-просторі. Це стосується як особистого, так і корпоративного життя людини.

Люди, бренди або організації, які підпадають під хвилю критики, ризикують втратити підписників, стати об'єктом бойкотів, чи втратити довіру своєї аудиторії. Це, в свою чергу, спонукає їх заздалегідь формувати захисні стратегії. Вони активно долучаються до соціальних ініціатив. Тим контентом, що резонує з актуальними моральними і суспільними очікуваннями, діляться в мережі. Саме в такий спосіб культура скасування може задати нові правила формування іміджу, та підтримки репутації в цифровому середовищі [13].

Культура скасування так само має і позитивні наслідки, попри значну критику і суперечливість. Вона допомагає висвітлювати важливі соціальні теми. Допомагає розповісти про расові, гендерні проблеми, сексуальне насильство чи прояви нерівності. Культура скасування дає змогу висловлювати протести, вимагати змін і відстоювати справедливість. Тому, в контексті скасування, вона стає інструментом для суспільної позиції активності. Вона може не залишати місце для інакшої думки через надмірний осуд. Враховуючи постійний тиск відповідати суспільним вимогам, багато людей бояться висловлювати непопулярні погляди.

Соцмережі перетворюється на місце, де панують одностайність і страх помилитися через поступове звуження простору для відкритого обговорення. Це призводить до відмирання головної переваги інтернету: посилюється розкол між різними групами користувачів, і зменшується різноманітність голосів [13].

Інтернет-середовище, зокрема соціальні мережі, стало місцем, де формується новий тип соціального контролю. Цей контроль часто невидимий, але постійно присутній. Люди щодня оцінюють одне одного, навіть не помічаючи цього. Вони відстежують не лише чужі висловлювання, а й реакції інших користувачів. Це створює умови, за яких кожен пост або коментар може стати приводом для публічного осуду. Користувачі поступово адаптуються до цих умов. Вони обирають мову, яка є прийнятною в межах домінуючих стандартів. Це стосується не лише змісту, але й інтонацій, емоцій, способу подачі інформації. Люди більше не висловлюють себе спонтанно. Їхня поведінка проходить через внутрішній фільтр, що відсіює потенційно небезпечні елементи.

Культура скасування формує певну естетику поведінки в інтернеті. Вона передбачає відповідність моральним очікуванням колективу. Ті, хто не відповідає цим очікуванням, ризикують бути виключеними з обговорення. Від цього страждає динаміка діалогу. Вона втрачає різноманіття і перетворюється на узгоджений монолог. У такому середовищі складно підтримувати автономність мислення. Люди часто відмовляються від власної точки зору, аби уникнути конфлікту. Це веде до зникнення інтелектуальної дискусії. Замість неї виникає повторення схвалених формулювань. Учасники діалогу намагаються не привертати до себе надто багато уваги, щоб не стати наступною мішенню для критики [13].

Інтернет-спільноти перетворюються на простір з наперед визначеними правилами поведінки. У них бракує місця для недосконалості. Помилка не розглядається як частина навчального процесу. Вона сприймається як остаточне свідчення неприйнятності людини. Це змінює саму природу комунікації у цифровому середовищі. Люди рідше експериментують з думками. Вони рідше запитують і сумніваються. Такі дії можуть бути витлумачені як невизначеність або брак позиції. А в умовах онлайн-жорсткості, це прирівнюється до слабкості або навіть провини. Користувачі починають уникати публічного роздуму. Це обмежує можливість

колективного осмислення складних тем. Під тиском культури скасування, комунікація стає ритуалізованою. Вона втрачає щирість і відкритість. Важливо не те, що саме ти думаєш, а те, як саме це виглядає в очах інших. Суспільне схвалення перетворюється на головний мотиватор дії. Це спонукає до формування маскованої ідентичності, яка не відображає справжньої людини.

Це також впливає на процеси емоційної регуляції. Люди навчаються приховувати емоції. Вони стримують обурення, сумніви, біль або розчарування. Все це задля уникнення осуду. Проте така стратегія часто призводить до внутрішнього виснаження. Самоцензура стає способом виживання у цифровій реальності. Психологічний вплив культури скасування не завжди очевидний. Але він накопичується з часом. Люди втрачають віру в можливість бути почутими без страху. Вони бояться стати об'єктом колективної реакції. Це формує почуття ізоляції навіть у середовищі, яке начебто створене для взаємодії [13].

Зрештою, відбувається зміщення балансу між особистим і публічним. Люди не можуть розмежовувати, де закінчується їхня автентичність і починається соціально очікуване. Вони формують цифрові образи, які мають витримувати зовнішній тиск. Такі образи стають важливішими за саму людину. Це створює нову форму соціальної ролі, де основною метою є відповідність.

Висновки до розділу 1

Феномен культури скасування є складним явищем. Він набула особливої актуальності в добу цифрових технологій. В умовах балансування між ризиком впадання в репресивні механізми колективного осуду, і прагненням до справедливості, існує і розвивається суспільно-етичне явище. Культура скасування є віддзеркаленням глибоких трансформації в

суспільстві. Як соціальний механізм, вона формує нові правила взаємодії. В них кожен учасник онлайн-простору стає потенційним арбітром, і водночас може бути об'єктом пильного нагляду.

Культура скасування дозволяє маргіналізованим групам людей привертати увагу до несправедливостей, з якими вони стикаються, тому вона відіграє роль соціального каталізатор. Відповідно, це сприяє публічному визнанню травматичних досвідів, і змушує переосмислювати суспільні норми. Культура скасування може доповнювати недієві інституційні структури, може бути спрямованою на утвердження нових стандартів етичності. Тому, вона постає в цьому аспекті як форма цифрової суспільної активності. Однак, з іншої сторони, механізм культури відміни може стати інструментом надмірного тиску. Вони позбавляють індивіда можливості на особисту рефлексію та реабілітацію. Це ці етичні компоненти, які традиційно забезпечували процес моральної реабілітації. У результаті, суспільство може втратити простір для діалогу через поступове занурювання в само цензуру, через страх перед публічним осудом. Позаяк цифрова пам'ять фіксує кожну дію і кожне слово, яке робив індивід колись, вона стає невід'ємною частиною цифрового сучасного світу, заперечуючи ідею моральної трансформації.

Особливо загрозливо є тенденція спрощення складних соціальних чи особистісних ситуацій, на «винен» або «жертва», роблячи їх однозначно негативними, або однозначно позитивними. Така бінарність ігнорує мотивацію та індивідуальну історію кожного індивіда, який стикається з публічним осудом, що унеможливлює глибоке розуміння контексту, і виводить процеси за межі етичного аналізу. Страх бути скасованим через постійну пильність та контроль, який здійснюється, є ознакою сучасного феномену культура скасування.

У підсумку культура скасування може виявляти глибокі суперечливості, які виникають між моральною прозорістю та реальністю, емоційною зарядженістю цифрової взаємодії. Вона здатна бути як інструмент справедливості, так і новою формою насильства. Майбутнє ж цього явища,

насамперед, залежить від здатності суспільства вибудовувати більш виважене, емпатійне і рефлексивне суспільство. Її основоположним фактором цього суспільства має стати перевага діалогу над емоційною реакцією.

РОЗДІЛ 2 МЕТОДОЛОГІЧНА СТРАТЕГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ В СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА

2.1 Інтерпретація культури відміни в контексті концепції спіралі мовчання Елізабет Ноель-Нойман

Механізм спіралі мовчання є одним із ключових пояснень того, чому в умовах культури скасування, люди дедалі частіше вдаються до самоцензури. Це явище дає змогу краще зрозуміти, як соціальні мережі впливають на поведінку індивідів, обмежуючи свободу вираження думок у публічному просторі. Згідно з концепцією, запропонованою Елізабет Ноель-Нойманн, люди схильні уникати висловлювання позицій [14], які, на їхню думку, суперечать загальноприйнятим нормам або є непопулярними серед більшості. Це зумовлено страхом суспільного осуду, а особливо посилюється в середовищі, де домінує культура скасування.

У соціальних мережах, де реакція аудиторії є майже миттєвою, спіраль мовчання набуває ще більш гострих форм. Користувачі, які потенційно можуть висловити непопулярну думку, часто обирають мовчання, аби не зазнати цифрового осуду або втрати соціального статусу. Публічне засудження або бойкот, що може виникнути навіть у відповідь на непомітну відмінність у поглядах, створює середовище, у якому панує прагнення до норм переважної більшості. У таких умовах вираження альтернативної думки перетворюється на ризик, а не на право. Люди навмисно або підсвідомо відмовляються від вираження власної позиції, якщо вважають її невідповідною до домінуючих тенденцій, що є наслідком механізму «культури відміни» у вигляді само цензури [14].

У цифровому просторі, де реакції груп часто зводяться до лайків, репостів або нищівної критики, особисті висловлювання стають полем для потенційних конфліктів. Відтак індивід не просто уникає конфронтації, – він

свідомо або інтуїтивно обирає мовчання як засіб самозахисту. У просторі соціальних мереж, що забезпечуює анонімність та широке охоплення, спіраль мовчання не лише зберігається, а й поглиблюється. Людина, що не погоджується з панівною думкою, може зіткнутися із засудженням, онлайн-атак або навіть символічним «вигнанням» із цифрової спільноти. Саме ця здатність платформи забезпечити масову реакцію без особистої відповідальності, сприяє посиленню ефекту мовчання та ізоляції тих, хто думає інакше [14].

Не менш важливу роль у цьому процесі відіграють медіа та публічні фігури. Знаменитості, лідери думок, інфлюенсери часто задають тон обговоренням і формують уявлення про те, які погляди є прийнятними. В умовах такої вибіркості медіа-поле перетворюється на простір, де менш популярні ідеї витісняються, а інакшість замовчується.

Тому, для подолання негативних наслідків спіралі мовчання важливо створювати відкриті майданчики для дискусії. Для суспільства має стати пріоритетом надання можливості висловлювати різні точки зору без страху стати об'єктом засудження. Не менш важливим є розвиток емпатії аудиторії – розуміння і прийняття того, що альтернативна думка має право на існування, навіть якщо вона не збігається із загальноприйнятою. Отже, механізм спіралі мовчання чітко демонструє, яким чином соціальний тиск у поєднанні з цифровими інструментами може суттєво звузити межі свободи слова. Уникаючи осуду, люди дедалі частіше не висловлюють думку, яка стосується власних переконань, підлаштовуючись під нав'язані норми, а не власні думки. Усвідомлення цього процесу є необхідним кроком до збереження здорового медійно-суспільного середовища, в якому свобода слова не підміняється страхом бути «відміненим» [14].

Соціальна ізоляція також відіграє вагомий роль у формуванні медійних наративів у цифрову епоху. Вона змінює спосіб, у який люди сприймають інформацію та беруть участь у суспільному діалозі. У віртуальному просторі

вона не має фізичних ознак, проте виявляється через обмеження доступу до контактів, відчуття відчуження або виключення з публічної дискусії [14].

В умовах ізоляції люди прагнуть приєднуватися до спільнот, які поділяють їхні погляди, що сприяє формуванню інформаційних бульбашок або так званих «ехо-камер», що є концепцією Касса Санстейна [6]. У таких умовах наративи, що відповідають власним переконанням, починають сприйматися як єдино правильні. Це підкріплюється технологічними алгоритмами, що підлаштовують контент під уподобання користувача, фактично ізолюючи його від альтернативних точок зору. В результаті формується викривлене уявлення про суспільну думку, в якому немає місця для полеміки, а інакшість часто маргіналізується або демонізується. Ізольовані користувачі також нерідко створюють або долучаються до онлайн-спільнот, у межах яких зміцнюються спільні ідентичності та уявлення про світ [6].

Такі групи можуть діяти як заміник офлайн-взаємодії, проте вони часто відкидають чужі погляди, що ще більше посилює розділення та радикалізацію. Соціальна ізоляція та механізм спіралі мовчання тісно переплітаються між собою, спільно змінюючи спосіб функціонування публічного простору.

У таких умовах можливість відкрито висловлювати власну думку дедалі більше визначається не внутрішньою впевненістю чи аргументованістю позиції, а тим, наскільки вона узгоджується з домінантними поглядами, не викликає різкої реакції та не несе ризику бути «скасованою». Це потребує критичного погляду на сучасні етичні засади цифрової комунікації, розширення медіа-освіти та створення середовища, де комунікація будується на взаємній повазі, відкритості та терпимості до різних точок зору [6].

2.2 Аналіз культури скасування та підсилення медійного тиску в контексті концепції гучної меншості Альберта Гіршмана

Феномен «гучної меншості» описує ситуацію, коли невеликі за кількістю, але дуже активні групи людей здатні суттєво впливати на суспільну думку. Їхній голос у медіа-просторі часто звучить гучніше за інші, навіть якщо їхня позиція не є загальноприйнятною нормою. Завдяки своїй згуртованості, послідовності та вмілому використанню соціальних мереж, такі групи не просто беруть участь у публічному обговоренні, вони задають напрям і тон розмови, привертаючи увагу до тем, які за інших обставин могли залишитися поза межами суспільної уваги [15].

У цифрову епоху ця динаміка лише посилилася. Соціальні платформи значно спростили шлях до масової видимості, тож навіть одна публікація або відео може за кілька годин викликати суспільний резонанс. Такі спільноти, як рухи за права меншин або екологічні ініціативи, ефективно використовують сучасні інструменти, від хештегів до візуальних символів, щоб мобілізувати аудиторію. Приклад цьому #MeToo чи #BlackLivesMatter. Вони доводять, що навіть локальний заклик може вирости в міжнародний рух, здатний змінювати політику та громадську свідомість.

Ключову роль у цьому відіграє здатність гучної меншості формувати правильні тези щодо теми, яка є для них важливою. Спільнота надає їй потрібний емоційний зміст і тлумачення. Вони майстерно створюють сигнали, які викликають співпереживання, обурення або відчуття несправедливості. Це дозволяє не просто порушити окреме питання, а представити його як частину системної проблеми, яку більше не можна ігнорувати. Однак, такий вплив не позбавлений ризиків [15].

Активна присутність гучної меншості може спричинити протидію з боку інших груп, що посилює поляризацію суспільства. Це особливо помітно

в конфліктних темах. Наприклад, у питаннях раси, гендеру чи ідентичності, де емоції іноді переважають над спокійним аналізом. І в цьому випадку соціальні мережі часто лише підсилюють емоційну напругу, адже саме емоційний контент поширюється найшвидше. Мережеві алгоритми відіграють у цьому не останню роль. Їхній принцип роботи заснований на стимулюванні реакцій: чим сильніші емоції викликає пост, тим більше його показують іншим. У результаті люди частіше стикаються з контентом, який викликає гнів, обурення або страх, і значно рідше бачать збалансовані, аналітичні позиції. Це теорія тісно переплітається з концепцією Зізі Папахаріссі, яка вивчала вплив емоційності на суспільний осуд [6].

Через це гучна меншість іноді отримує непропорційно велике представлення, тоді як інші думки просто губляться в інформаційному потоці. У таких умовах культура скасування отримує особливе підживлення. Часто не сама подія викликає реакцію, а її подача у публічному просторі. Від того, як саме інтерпретовано ситуацію в соцмережах, залежить подальший перебіг подій: чи буде особа підтримана, чи навпаки, «скасована». І тут вирішальним є те, як цей факт сприймається і поширюється. Соціальні мережі, на жаль, рідко залишають простір для зваженого аналізу, натомість вони стимулюють швидкі оцінки й моральні вироки.

2.3 Культура відміни: між домінуючим мовчанням і медійним тиском

У сучасному інформаційному просторі, де кожне слово миттєво потрапляє під приціл публічного аналізу, зростає внутрішнє напруження в тих, хто має власну думку, але не впевнений, чи варто її озвучувати. Поєднання ефекту «спіралі мовчання» та постійного медійного тиску створює ситуацію, у якій людина змушена існувати між двома страхами:

бути незрозумілою і бути «скасованою». Це глибоко впливає не лише на її емоційний стан, а й на спосіб, у який вона комунікує зі світом.

Усе починається з тривоги, що твоя думка може викликати критику. Це відчуття постійної вразливості, яке спонукає людей мовчати або підлаштовувати себе під очікування. Щоб не потрапити під хвилю осуду, люди уникають висловлювань, які бодай трохи виходять за межі «правильного» погляду, прийнятого у суспільстві, тому з часом це мовчання стає звичкою [6; 13]

Така внутрішня напруга змінює й цифрову поведінку. Спілкування в мережі все частіше зводиться до безпечних фраз і нейтральних позицій. Люди публікують те, що з великою ймовірністю не викличе спротиву і негативної реакції. В результаті публічний простір поступово наповнюється однаковими думками, а складні теми перестають бути присутніми в діалозі суспільства. У сучасному цифровому середовищі комунікація перестає бути просто засобом обміну думками, вона стає простором постійного самоконтролю. Спроба висловитися щоразу супроводжується не лише внутрішньою оцінкою власної думки, а й передбаченням можливої реакції аудиторії. Це поступово змінює не тільки стиль публічного мовлення, а й саму суть спілкування: вона втрачає свою щирість, чесність і багаторізність. Риторика стає обережною, місцями стерильною.

Найсильніше ця трансформація відчувається тими, чиї погляди виходять за межі домінантного наративу. Для них публічний простір дедалі більше нагадує закриту кімнату, де будь-яке слово може бути сприйняте як виклик або загроза. Мовчання, що виникає в результаті, не просто бажання до уникнення конфлікту, а вимушений захист від потенційного відторгнення. І чим довше триває ця внутрішня тиша, тим більше вона впливає на самовідчуття: змінюється уявлення про власну цінність, зникає впевненість у праві бути почутим, праві на думку [11].

Ізоляція в такому середовищі має не лише зовнішній вимір. Людина починає втрачати відчуття зв'язку з собою, сумнівається у власних

переконаваннях, позаяк змушена приховувати їх. Деякі замовкають і пристосовуються, шукають «безпечні» кола для спілкування або маскують справжні думки під загальноприйняті формулювання. З одного боку, це дозволяє зберегти видимість спокою та контролю. З іншого, це поступово віддаляє людину від її автентичної сутності, формуючи розрив між внутрішньою самоідентифікацією і зовнішньою поведінкою. Згодом межа між пристосуванням і удаванням стирається настільки, що особистість починає втрачати орієнтири.

Важливу роль у цьому процесі відіграють сучасні медіа. Вони не лише відображають суспільні настрої, а й активно їх формують. Алгоритми соціальних платформ підсилюють емоційний контент, провокують конфлікти, нав'язують необхідність швидкої реакції [6].

Порівняння двох концепцій – це не випадковий наслідок, а логічна частина інформаційної структури цифрової епохи. Платформи можуть як зробити голос максимально гучним, так і цілком його заглушити, якщо він суперечить загальній тенденції або виходить за межі заданих суспільством рамок.

Таким чином, комунікація в мережі часто не є вільним обміном думками, а швидше участю у продуманому сценарії, де простір для відхилення стає дедалі меншим. У цій логіці особливе місце посідає культура скасування як прояв колективного прагнення до моральної ясності, до визначеності, до чіткої відповіді на запитання щодо винуватців і жертв.

Саме тому, в погоні за дотриманням етичної складової висловлювань чи дій, суспільство часто нехтує багатоголоссям і правом на незгоду. Скасування починає сприйматися не як виняткова реакція на неприйнятне, а як загальна стратегія соціального контролю.

Майбутнє цієї тенденції наразі залишається відкритим, воно залежить від того, чи зможе суспільство сформувати простір, у якому щирість і відмінність не сприйматимуться як підстави для виключення. Лише за цієї умови культура публічного діалогу зможе перестати бути полем конфлікту й

знову стане середовищем, у якому виникає бажання говорити, слухати та бути присутнім.

Висновки до розділу 2

Аналіз феномену культури скасування крізь призму теорії спіралі мовчання Елізабет Ноель-Нойман та концепту гучної меншості Норберта Шмідта дозволяє проаналізувати складну динаміку публічного мовлення в умовах цифрової взаємодії. Обидві теорії описують протилежні процеси:

1. приглушення голосу через страх осуду;
2. гіперактивність нечисленних, але рішучих груп.

Вони виявляються взаємопов'язаними в сучасному медіапросторі. Їх співіснування створює напружене поле між мовчанкою, як стратегією самозахисту, та медійною домінацією, що іноді виключає альтернативні позиції ще до початку діалогу.

У цьому контексті публічний простір перестає бути майданчиком для вільного обміну думками й дедалі більше наближається до моделі регламентованої комунікації. В такій концепції рівень прийнятності позиції визначається не її аргументованістю, а відповідністю поточному суспільному консенсусу. Така тенденція породжує низку ризиків:

1. стирання меж між критикою та покаранням;
2. підміна морального розгляду емоційною реакцією;
3. маргіналізація голосів, що не вписуються в домінантні рамки.

Водночас вона актуалізує потребу у збереженні укорінених цінностей демократичного дискурсу, а саме: поваги до гідності, визнання права на відмінність.

Справжній виклик полягає не у протиставленні мовчання активності чи меншості більшості, а в етичному осмисленні самого публічного діалогу як

простору, в якому мають співіснувати різні способи бачення, несхожі досвіди й навіть незручні правди. Відтак подолання деструктивних ефектів культури скасування можливе лише за умови утвердження таких комунікативних практик, як відповідальність, відкритість, суспільний контроль із готовністю до співчуття й критичного мислення.

РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ПРАКТИЧНИХ КЕЙСІВ ПРОЯВУ КУЛЬТУРИ СКАСУВАННЯ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

3.1 Аналіз міжнародного кейсу: скасування Кейт-Елізабет Расселл

У сучасну епоху цифрових технологій, соціальні мережі відіграють ключову роль в процесі формування публічного образу і управління професійною діяльністю. Вочевидь, це більше стосується тих, чия діяльність безпосередньо пов'язана з соціальними мережами, дослідженнями, спілкуванням і комунікацією з аудиторією, публічною діяльністю. Соціальні мережі відкривають багато можливостей для безпосередньої комунікації з аудиторією, а це, в свою чергу, дозволяє не лише популяризувати власну творчість чи наукові здобутки, а ще й підтримувати активну взаємодію з професійним або суспільним середовищем.

Разом із тим, така відкритість в мережі іноді супроводжується певними ризиками, які пов'язані з вразливістю до критики, можливого неправильного тлумачення певних висловлювань і потенційної втрати репутації. Завдяки соціальним мережам, зараз автори мають змогу самостійно контролювати, який публічний образ вони демонструють в інтернеті. Це стосується, як особистих цінностей, так і професійних здобутків. Також це може стосуватися елементів повсякденного життя. Це, своєю чергою, створює ілюзію відкритості і доступності, і інколи формує відчуття близькості з аудиторією.

Однак публічність, яка досягається за допомогою цифрових платформ, не завжди може бути стабільною. Вона залежить від реакції інших користувачів на певні дописи або висловлювання, здатна змінюватися під впливом навіть однієї неоднозначної репліки.

В цьому контексті, репутація стає достатньо чутливим аспектом, а її підтримка чи руйнування напряму залежить від цифрової поведінки індивіда, який веде комунікацію. Інтернет налічує велику кількість ситуацій, коли

певні необачні висловлювання або достатньо контроверсійні пости призводили до втрати репутації, втрати контрактів, або інших негативних наслідків.

Одночасно з цим, соціальні медіа створюють можливість для того, щоб подібні ситуації виправити. Зокрема це є можливим через публічні вибачення або більш детальне пояснення своєї позиції. Однак, процес відновлення довіри після подібних ситуацій, зазвичай, потребує тривалого часу, стратегічного підходу і послідовної роботи з аудиторією, яка має містити спеціальну комунікацію. І що попри все це не є гарантом досягнення очікуваного результату.

У 2022р. навколо роману «My Dark Vanessa», авторки Кейт Елізабет Расселл розгорівся інтернет- та літературний скандал. Це перетворило твір на центр активного медійного обговорення. Причиною цього, стало публічне звернення письменниці Венді С Ортіс. Вона висловила глибоке занепокоєння на рахунок схожості між вищезазначеним романом і її мемуарами під назвою: «Excavation», які були опубліковані ще в 2014 році. Попри те, що вона зізналася, що не ознайомлювалася з повним текстом роману Расселл, вона зазначила, що бачить подібність сюжетних ліній і вважає їх надто очевидними і неприродними [16].

Однак, її невдоволення стосувалися і видавничої сфери. Авторка заявила, що її книга не здобула належної уваги і підтримки аудиторією, а натомість книга Расселл отримала солідний фінансовий аванс від престижного видавництва.

У відповідь на такі звинувачення, Расселл заперечила будь-який натяк на плагіат, підкресливши, що її робота над власним романом тримала майже 20 років. Авторка також визнала, що ознайомлювалася з мемуарами Ортіс, у процесі підготовки до написання власної роботи, проте твір був одним з близько 80-ти джерел, які слугували для неї ґрунтом в написанні художньої оповіді.

Попри те, що об'єктивні підтвердження звинуваченню Ортіс були відсутні, у публічному просторі розгорілася дискусія, основним питанням якої стало право письменників на освітлення тем, які є пов'язаними з сексуальним насильством. В соціальних мережах активно обговорювалося межі авторського голосу. Суспільство дискутувало про необхідність належати до жертв подібної травми, щоб мати моральне право писати про подібне.

Однак, коли Расселл побачила, що дискусії навколо її книги не в чухають, під тиском громадськості їй довелося зізнатися, оприлюднивши публічну заяву, де вона підтвердила автобіографічний компонент своєї книги. Разом з тим вона зауважила, що жодна особа, яка пережила травму, не має бути змушеною відкривати особисті деталі власного досвіду задля того, щоб підтвердити легітимність свого тексту.

В свою чергу її заява викликала нову хвилю обговорень, а в центрі нього опинилася питання: де межі публічного визнання та культурного право на мовчання. Такий суспільний резонанс, який виник навколо особистої заяви Рассел, зауважив лише важливість меж творчої свободи, але в тому числі він і оголив глибші проблеми, які були пов'язані з очікуванням публіки особистих заяв від осіб, які мають травматичний досвід [17] (Додаток А).

У цьому контексті важливо говорити про складну взаємодію між тим, чого потребує суспільство і важкістю чужого досвіду, обговорення якого може стати ретравматизуючим для публічної особи, від якої очікують певних заяв.

Протистояння культурі скасування для осіб, які мають досвід психо-емоційної травми, є надзвичайно складним і багатогарбовим викликом. Він вимагає глибокого усвідомлення з точки зору соціальної етики і емоційного-інтелектуального забарвлення. В ситуаціях, коли особиста травма стає предметом публічного обговорення або сумніву, людина опиняється в стані подвійного тиску, бо від неї очікують, що вона відверто розповість про свої переживання, щоб це могло стати доказом своєї необхідності бути почутим.

Такі вимоги не просто порушують межі приватності, а й можуть спровокувати глибокі психологічні проблеми: від тривожних розладів до відчуття приниження або навіть втрати контролю над власною історією. У контексті культури скасування, тиск з боку громадськості часто буває складним морально, бо навіть постраждала особа повинна доводити своє право бути почутою. При цьому вона має демонструвати публіці відповідний «рівень страждання» і бути правильною жертвою, про що говорить Кейт Елізабет Расселл в своїй книзі [18].

Це створює ситуацію, де суб'єктивне право на мовчання про власну травму, невілюється суспільним запитом на прозорість, а іноді і на цікавості до «видовищності болю». Однак людина, яка зазнала травматичного досвіду, стикається не лише з болем минулого, а із тиском суспільства в теперішньому часі, в якому її правдивість оцінюється не за змістом, а за ступенем публічних виступів.

Особливо складною ця ситуація є для жінок, осіб з маргіналізованих груп або тих, чиї голоси завжди залишалися в тиші, або ж були витіснені з домінантного наративу. Тому, коли їхні історії потрапляють під сумнів або піддаються жорстокій перевірці суспільством, зазвичай відтворюється механізм вторинного насильства. Мова йде не про фізичне, а про символічне насильство, позаяк примус до відкриття глибоко-інтимних і болісних фрагментів власного досвіду, з метою довести своє право на висловлювання, це форма тиску, яка імітує вимогу доказів, замість довіри.

Така практика не лише порушує особисту гідність, вона перетворює публічний простір на середовище, де панує небезпека, а ризик є основоположним. Тому конче необхідно впроваджувати публічний дискурс, підходи, які будуть ґрунтуватися на симпатії, розумінні меж особистого простору і на праві звичайного мовчання як повноцінну форму гідного існування. Позаяк, справжня етика суспільства починається не з вимог до інших говорити, а з готовності слухати.

3.2 Комерційний кейс: бренд Victoria's Secret під тиском культури скасування

Ситуація, яка розгорнулася навколо бренду Victoria's Secret в останні роки, яскраво ілюструє наскільки сильним може бути вплив суспільства на великі корпорації. У центрі уваги опинилася питання інклюзивності бренду. Ця тема періодично піднімається з початку 2010 року, і вона перетворилася з маргінальної ініціативи, яка залишалася в інтернеті непочутою, на ключову вимогу суспільства.

Це протистояння старих комерційних уявлень про конвенційну красу і нових етичних і інклюзивних орієнтирів. Цей кейс розкрив вразливість навіть до таких гігантів індустрії моди, які донедавна залишалися недоторканими.

Протягом десятиліть бренд Victoria's Secret був хедлайнером уявлення про жіночу красу, через класичний для бренду ідеалізований образ: худорляві, високі і переважно білі моделі, які ставали основою модельних показів бренду. Їхній ідеальний вигляд, який дуже довго сприймався як еталон жіночої краси, поступово почав виглядати недоречним і застарілим, бо суспільство почало відчувати відірваність бренду від реального життя. Тому, у Victoria's Secret було дедалі більше скандалів із суспільством.

Особливо болісний моментом для бренду став 2018 рік, коли один із топ-менеджерів компанії, Ед Разек, у публічному інтерв'ю висловив свою думку проти участі трансгендерних моделей, також моделей з нестандартними параметрами в показах Victoria's Secret. Він заявив, що вони «не вписується у фантазію», яку колись створив, і досі просуває бренд. Тому ця заява спровокувала хвилю хейту, і її миттєво підхопили ЗМІ і соціальні мережі [19].

Головна критика полягала в тому, що бренд ігнорував нову етичну реальність, а також свою аудиторію. Суспільство дедалі більше вимагало відкритості до різноманіття, відмови від токсичних і не справжніх стандартів краси.

У відповідь на ці запити, компанія не лише втратила частину своєї аудиторії, а й також вони стрімко почали втрачати свою позицію на ринку. Статистично їхні продажі впали, а покази стали втрачати рейтинги. Тому, у висновку, в 2019 році Victoria's Secret офіційно скасував своє культове щорічне фен-шоу [20].

Утім, під тиском критики, корпорація була змушена визнати свої помилки, а також необхідність до змін. Відбулося повне оновлення маркетингової політики, з'явилася нова стратегія репрезентації жіночої краси. Орієнтована вона була на реальних жінках, з різним життєвим досвідом. А вже в 2021 році стартувала компанія «Victoria's Secret Collective», в межах якої моделями стали як спортсменки, так і активістки, а також трансгендерні моделі. І, безперечно, представниці плюс-сайз розмірів [21] (Додаток Б).

Цей крок бренду став символом публічного визнання помилки, що сприяло перезапуску бренду. Вони намагалися переосмислити свої цінності згідно з тими очікуваннями, які були у їхніх споживачів.

Історія Victoria's Secret є показовою в ширшому контексті культури скасування. Вона демонструє, що суспільство може вимагати змін не лише від конкретних індивідів, а й від таких гігантів певних індустрій або галузей. Цей кес – це приклад того, що суспільних осуд став не потенціальним інструментом руйнації, а каталізатором позитивних змін. Скасування в цьому випадку стало достатньо болісним, публічним, але воно змусило бренд замислитися і трансформуватися, а також пристосуватися до нової реальності. Цей приклад важливий не лише з комерційної точки зору, він також демонструє, що зміна моральних орієнтирів впливає на думку

авдиторії і її лояльність. Тому саме готовність до змін стала найкращою відповіддю цього бренду.

Суть конфлікту полягала не лише в застарілому і нетичному підході бренду до концепції і маркетингових стратегій, а також в неспроможності бренду відчувати зміни в суспільстві вчасно. Висловлювання керівництва компанії лише підсилила враження закритості до чогось нового, до розвитку, до позитивних змін та оголила небажання враховувати потреби і чутливість їхньої аудиторії. Реакція споживачів була підсилена соціальними мережами, тому вона виявилася миттєвою і масштабною, а це як наслідок переросло у справжню хвилю скасування, яка поставила під загрозу як репутацію бренду, так і комерційне благополуччя. Разом із тим, цей кейс ілюструє важливість дій культури суспільного осуду. Це означає, що культура скасування не завжди веде до повного знецінення або зникнення.

У випадку Victoria's Secret, критика спрацювала як імпульс до складного болісного, але дуже необхідного переосмислення. Скасування виявилася не фіналом бренду, а початком його перетворення, позаяк бренд був змушений відкрити двері для інклюзивності, що в свою чергу відкрило можливість отримати нову лояльну аудиторію. Також, це сприяло можливості переосмислити свою місію і спробувати говорити з аудиторією мовою рівності, різноманіття і реальності, яку вони потребували.

Таким чином кейс Victoria's Secret показує, що культура скасування може бути не лише механізмом покарання, а також інструментом позитивного оновлення. Успішне подолання кризи можливо тоді коли реакція бренду виходить за межі формального вибачення і переходить у площину глибоких змін, рефлексії і переосмислення. У цьому контексті саме здатність компанії критично осмислити застарілу позицію, а також визнати помилки та заявити про готовність до внутрішньої трансформації, було визначальним в тому, чи стане скасування кінцем для репутації бренду чи, навпаки, він допоможе відновити довіру, переосмислити цінності і

побудувати нові моделі взаємодії зі своєю аудиторією, що сприятиме лояльності.

3.3 Український контекст: Аліна Паш як об'єкт цифрового громадського осуду

В українському медійному полі сьогодення, ми можемо частіше помічати більш радикально налаштовані реакції громадськості на певні висловлювання або дії представників культури, політики, медіа. Також ми можемо помітити як за останні роки українське суспільство все більше використовує культуру скасування як покарання індивідів, які відходять від етичних й патріотичних установ суспільства.

Однак, в українських реаліях питання феномену культури скасування стоять особливо гостро, позаяк він будується на історичному досвіді, на деяких процесах переосмислення власної ідентичності, яка в сучасній Україні, в моменті, є дуже важливою, позаяк нація стоїть на межі виживання через російську агресію. Тому, в контексті суспільного осуду українською нацією, скасування не є бажанням контролювати думку окремих індивідів, політичних осіб, культурних діячів, тощо. Це напрямую пов'язано з бажанням відсторонитися від того, що в моменті є ворожим і небезпечним.

Особливістю українського національного медійного середовища є висока чутливість до тем, які стосуються мовної політики, історичної справедливості, війни і національної єдності. Усе це активізує масштабні, швидкі реакції на думку, яка є ворожою, або може не відповідати національним інтересам. Що, у свою чергу, може бути визначено суспільством як неповагу до багатовікової боротьби за власну ідентичність.

Публічні особи знаходяться в ситуації постійного контролю суспільством над ними, де кожен неправильний крок, який не відповідає національним інтересам або спільній думці, буде розцінюватися як некоректний або ворожий. Це в свою чергу може викликати скасування індивіда або компанії, байкотів, атак на соціальні мережі.

Історія публічного посуду українцями стосується переможниці національного відбору на «Євробачення 2022». Коли Аліна Паш здобула перемогу у конкурсі, навколо цього розгорнулася декілька скандалів. Від початку скандал щодо фальсифікацій голосів, а пізніше миттєва критика, яка стосувалася можливого перебування Аліни Паш на території окупованого в 2015 році Криму, а також її фотографій на червоній площі після початку АТО.

Законодавством України чітко окреслено заборону прийняття участі в національному відборі осіб, які заїжджали в Крим після окупації з російської території. Після хвилі обурення і негативу, Аліна Паш опублікувала документи, в яких Прикордонна Служба України заявила, що Аліна Паш заїжджала на територію Криму через український кордон. Це б дозволило дівчині приймати участь пісенному конкурсі, а також повністю відкинуло б хвилю хейту і обурення соціуму, щодо неї її поїздки в Крим. Однак, Прикордонна Служба України заявила, що цей документ був сфальсифікований. Це у висновку зруйнувало довіру до Аліни Паш, і слугувало тому, що співачка вирішила відмовитися від участі на «Євробаченні-2022» [22].

У своєму зверненні до аудиторії, вона заявила, що розуміє вона заявила, що відчуває себе беззахисною перед масштабом публічного осуду, що охопив її після звинувачень у порушенні морального і національного консенсусу, а також повідомила про те, що вирішила зняти свою кандидатуру і не прийматиме участь у пісенному конкурсі. Це рішення було розцінено суспільством не тільки, як акт відповідальності, але як і акт свідчення того,

наскільки українське суспільство, в травмуючих йому темах, є принциповим навіть без наявності певного юридичного вердикту [22] (Додаток В).

Скандал з Аліною Паш виявив тонкі місця суспільства. Українці в умовах війни виявили по відношенню до подібних ситуацій абсолютно нетерпимість, яку висловили в соціальних мережах, що призвело, як до фактичної відміни, так і емоційної. Культура відміни в таких ситуаціях виступає не просто як реакція на помилку, або несерйозне порушення, вона виступає у ролі колективного виключення індивіда з суспільного дискурсу, який порушив певні етичні правила. Така реакція часто є імпульсивною та емоційною. Також вона часто є недостатньо обґрунтованою. Однак, ситуація з Аліною Паш є показовою не лише як елемент публічної кари, а як демонстрацію моральної межі, за яку не можна заступати, бо це викличе суспільний резонанс та осуд.

В момент, коли країна перебувала в гарячій фазі повномасштабної війни, кожен обман або фальсифікація будуть сприйняті більш категорично, аніж зазвичай. Позаяк ця тема є чутливою, пов'язано з ідентичністю, дії Аліни Паш були розцінені не тільки як особистий вибір, а як жест, який суперечить базовими цінностями української спільноти, яка постала перед великою загрозою. Тому, реакція українського суспільства, яка виникла по відношенню до обману Аліни Паш, є відповіддю, яка віддзеркалює суспільний запит, а саме: чесність щирість і принциповість у публічному житті.

Безумовно, в часи загрози існування нації, до публічних осіб буде привернуто більше уваги, очікування будуть вищими, а межі допустимого – чіткішими. Відповідно, якщо ці межі порушується, то публічний осуд не є жестом агресії, він є радше формою морального самозахисту. В цій ситуації культура скасування, яка має певні проблеми і суперечливості, виконала функцію інструмента відповідальності за негативні цілеспрямовані дії. Вона не виступала у ролі покарання, вона виступала у ролі окреслення межі, за яку публічна особистість не має заступати. І хоча в таких ситуаціях існує ризик

надлишкової емоційності, у випадку з Аліною Паш, така реакція суспільства була прямо пропорційна до ваги виважено зробленою нею помилки, яка з'явилася в один з найчутливіших моментів історії сучасної України.

Висновки до розділу 3:

Культура скасування може виступати у вигляді дзеркала, в якому відбиваються суспільні очікування, етичні переконання і національна свідомість. Вона здатна викривати нерівності, виявляти соціальні проблеми, а також формувати більш стійкі моральні межі. В кейсі Кейт Елізабет Рассел ми бачимо, як тонка межа між авторським правом і публічним тиском може перетворити особисту травмуючу історію на предмет сумніву, вимоги до виправдання. Кейс ж бренду Victoria's Secret демонструє необхідність до змін під впливом громадського незадоволення. Водночас, випадок який стався з Аліною Паш, є прикладом ситуації, коли суспільний осуд був виправданий, позаяк був викликаний глибоким почуттям болю, травми і бажанням до національно-свідомих рефлексів, які були сформовані в умовах національної загрози.

Попри відмінність в усіх цих випадках, вони показують наскільки крихким і, водночас, важливим може бути баланс. Між відповідальністю та правом на помилку, між критикою і осудом, між правом говорити, а також право мовчати чи бути почутим.

Головним викликом суспільства залишається спосіб, у який відбувається скасування, однак не відбувається діалогу. Важливо, щоб він не вів до руйнацій життів без права на власну думку і можливості залишатися при ній. Також можливо мати право на тишу, якщо діалог може стати моментом ре травматизації, а також необхідності до змін, коли вони є кричущі в певних обставинах. В зрілих демократичних культурах, справжня сила визначається в здатності до критичного аналізу контексту, відсутності

сліпої емоційності. Також в наявності діалогу, в якому може бути присутня критика, яка не знецінює людську гідність, досвід та бекграунд, а де є присутня повага. Саме такий гуманний підхід до емоційно швидких і алгоритмічних феноменів як культура скасування, де присутня не тільки кара за перехід етичності суспільно встановлених меж, а й спонукання індивідів до глибокої рефлексії і переосмислення.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на те, що суспільству завжди було властиво висловлювати домінантну думку в ситуаціях, коли індивід, компанія або ж інституції відходили від упорядкованих більшістю правил поведінки, етичності і інклюзивності, культура відміни в сучасному світі, в новітній історії – це логічний наслідок, який підпитується цифровими технологіями. Культура відміни є феноменом, який поєднує в собі швидкість, емоційність, алгоритмічність, а також масовість. Певні групи суспільства, в моменті висловлення підтримуваних більшістю, думок, мають змогу впливати на деякі суспільні процеси, які неналежним чином контролюються інституційними органами. Група може не відзначатися масштабністю, однак якщо вона об'єднана емоційно і етично, це створює ефект гучної меншості. В той момент, як інша група, яка не має домінантної думки, зазвичай потрапляє в спіраль мовчання, яка є запропонованою концепцією Елізабет Ноель-Нойман. Індивіди, які обирають мовчання, бо бояться суспільного осуду, культурного скасування або виключення з соціального дискусу, потрапляють в спіраль мовчання, де згодом можуть об'єднатися з іншими потенційними об'єктами, які обрали мовчання.

Відповідно до цього, не маючи опозиційних джерел інформації, у зв'язку з закритістю спільноти, яка має страх перед вираженням власних думок і позицій, індивіди вимушено стають заручниками «ехо-камер». Культура відміни постає не тільки як можливість спільноті впливати на повісти сьогодення, вимагаючи толерантності, етичності, інклюзивності, а також стає плацдармом для репресивних практик, де індивіди бояться висловлювати свою думку, позаяк розуміють її наслідки. Також на страх бути скасованим впливає концепція вибачення, яка майже не є можливою через цифрову пам'ять. Концепція відміни тих, чиї думки різняться від загальноприйнятих, які в цифрову епоху швидко змінюються і не мають межових норм, без окреслених подальших дій і гарантій бути пробаченим

тільки слугує поширенню мовчання, що негативно впливає на спільноту і її розвиток. Виходом з цього є діалог, де кожен індивід матиме змогу бути почутим і не викресленим з суспільного дискурсу. Фундаментом цього має стати повага, щирість і довіра, яка є необхідна для того, щоб індивід не зазнав ретравматизації, як в кейсі щодо Кейт-Елізабет Рассел.

Також варто аналізувати сьогодення, ставати етичніше і робити кроки до відповідальності перед своєю аудиторією, яка дає сигнали щодо необхідності змін. Це слугуватиме плацдармом для підтримки аудиторією, як в кейсі компанії «Victoria's Secret». Вочевидь, присутня необхідність до критичного аналізу поточних обставин, про що йдеться в кейсі Аліни Паш. Група, що є об'єднана емоційною травматизацією реагуватиме на подразник швидко і безжалісно.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ng E. Cancel Culture, Black Cultural Practice, and Digital Activism // Cancel Culture: A Critical Analysis /Eve Ng. Springer Nature, 2022. p. 39-72.
2. Sunstein C. R. #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton: Princeton University Press, 2017. 328 p.
3. Lukianoff G., Haidt J. The Coddling of the American Mind: How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure. New York: Penguin Press, 2018. 352 p.
4. Disney Dystopia: How a Beloved Childhood Franchise Instills Unrealistic Beauty Standards and Gender Bias. URL: <https://saratogafalcon.org/>
5. Олександр «Терен» про проєкт "Відвал ніг, або All інклюзив", безбар'єрність і просвіту [відео] // Суспільне Культура. 2024. 27 квітня. URL: <https://suspilne.media/culture/733597-oleksandr-teren-pro-proekt-vidval-nig-abo-all-inkluziv-bezbarernist-i-prosvitu-video/>
6. Papacharissi Z. Affective Publics: Sentiment, Technology, and Politics. New York: Oxford University Press, 2015. 208 p.
7. Sunstein C. R. Why Societies Need Dissent. Harvard University Press, 2003. 234 с.
8. Arendt, H. Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil. New York: Penguin Books, 1963. 320 p.
9. Foucault M. Discipline and Punish: The Birth of the Prison / transl. by Alan Sheridan. New York: Vintage Books, 1995. 352 p.
10. Bentham J. Panopticon; or, The Inspection House. London: T. Payne, 1791. 92 p.
11. Brown A. M. We Will Not Cancel Us: And Other Dreams of Transformative Justice. Chico (CA): AK Press, 2020. 96 p.

12. Haidt, J. The Coddling of the American Mind: How Good Intentions and Bad Ideas Are Setting Up a Generation for Failure. New York: Penguin Press, 2018. 338 p.
13. Haskell, S. Cancel culture: a qualitative analysis of the social media practice of canceling : магістерська дис. Boise State University, 2021. 120 p. URL: <https://scholarworks.boisestate.edu/td/2984>
14. Noelle-Neumann E. The Spiral of Silence: Public Opinion – Our Social Skin. Chicago: University of Chicago Press, 1984. 288 p.
15. Hirschman A. O. Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States. Cambridge (Mass.): Harvard University Press, 1970. 176 p.
16. My Dark Vanessa and ‘Excavation’ Book Controversy Explained. URL: <https://www.vulture.com/2020/02/my-dark-vanessa-and-excavation-book-controversy-explained.html>
17. Kate Elizabeth Russell: A Note to Readers. URL: <https://kateelizabethrussell.com/note-to-readers>
18. Расселл К. Моя темна Ванесса / К. Расселл; пер. з англ. І. Козак. – Київ: Віхола, 2021. 400 с.
19. Директор модного дому сказав, що трансгендери не братимуть участі у їх шоу – довелось вибачатись URL: <https://zmina.info/news/>
20. Vogue UA. Шоу Victoria’s Secret точно не буде 2020. URL: <https://vogue.ua/article/fashion/brend/shou-victoria-s-secret-tochno-ne-budet-38789.html>
21. Кінець епохи ангелів: бренд Victoria’s Secret відмовився від супермоделей з ідеальними тілами. URL: <https://tsn.ua/>
22. В команді Аліни Паш пояснили появу довідки про перетин співачкою кордону з Кримом. URL: <https://suspilne.media/>

ДОДАТКИ

Додаток А

(Відповідь Кейт Елізабет Расселл на звинувачення в плагіаті)

kate
elizabeth
russell

home

about

my dark vanessa

contact

I would like to share with my readers that *My Dark Vanessa*, which I've been working on for nearly 20 years, was inspired by my own experiences as a teenager. I have previously discussed the relationships I've had with older men and how those relationships informed the writing of *My Dark Vanessa*. But I do not believe that we should compel victims to share the details of their personal trauma with the public. The decision whether or not to come forward should always be a personal choice. I have been afraid that opening up further about my past would invite inquiry that could be retraumatizing, and my publisher tried to protect my boundaries by including a reminder to readers that the novel is fiction.

Sexual abuse is a complicated subject that has a history of being silenced, misunderstood, and oversimplified. I believe novels can help create space for readers to unpack and talk about sensitive or difficult topics. My greatest wish is that *My Dark Vanessa* will spark conversation about the complexity of coercion, trauma, and victimhood, because while these stories can feel all too familiar, victims are not a monolith and there is no universal experience of sexual violence.

Джерело: <https://kateelizabethrussell.com/>

Додаток Б

(Спільна кампанія «Victoria's Secret Collective» після ребрендингу бренду)

MEET THE VS COLLECTIVE FOUNDING MEMBERS

ADUT AKECH

REFUGEE, MENTAL WELLNESS SUPPORTER, MODEL

"Being part of the VS Collective marks such a special moment, and I feel blessed to be part of a group that celebrates and empowers individuality."

AMANDA DE CADENET

JOURNALIST, PHOTOGRAPHER, GIRLGAZE FOUNDER & EQUALITY ADVOCATE

"I believe true change comes from the inside out and that a group of aligned people can shift culture. I welcome the opportunity to be a part of this incredible collective of women, and to utilize my creative and professional abilities to prioritize authentic representation of women and support the VS senior leadership in their mission to drive systemic change."

EILEEN GU

WORLD CHAMPION FREE SKIER, YOUTH & WOMEN'S SPORTS ADVOCATE, MODEL

"I am so honored to be a part of such an inspiring group of women and to work with a brand that is looking to break boundaries and use their platform to uplift, champion and advocate for women across the world. Working with the VS Collective, I hope to unite and inspire by sharing my story and experiences. I am so privileged to be part of the change and to have this opportunity!"

MEGAN RAPINOE

LGBTQIA+ ACTIVIST, PAY EQUITY CRUSADER, PROFESSIONAL SOCCER PLAYER

"So often I felt myself on the outside looking in with brands in the beauty and fashion industry and I'm thrilled to be creating a space that sees the true spectrum of ALL women."

PALOMA ELSSESSER

BODY ADVOCATE, COMMUNITY CREATOR, MODEL

"I'm beyond excited to partner with Victoria's Secret in this capacity and support our collective mission to embrace and celebrate the vastness and beauty of womanhood."

PRIYANKA CHOPRA JONAS

ACTOR, PRODUCER, ENTREPRENEUR

"I am most excited for new customers, and for those who have always been a customer of Victoria's Secret, to feel represented and like they belong."

VALENTINA SAMPAIO

LGBTQIA+ ACTIVIST, ACTOR, MODEL

"As a powerful global platform, Victoria's Secret is committed to opening these doors for trans women like me, by celebrating, uplifting, and advocating for ALL women."

VS
COLLECTIVE
VICTORIA'S SECRET

Stay tuned for more details on what's to come.

Додаток В

(Публічна заява Аліни Паш після скандалу)

